

Theodor de Canziani

ADAM MUCHTIN – SNOVIĐENJE I REALIZACIJA CRKVE SVETE TEREZIJE OD DJETETA ISUSA NA PODVEŽICI

Theodor de Canziani, prof.

Prva sušačka hrvatska gimnazija, Rijeka

UDK:726.52/.54 [(497.5SUŠAK"1919/1949")+ [7.074+7.08]+[246/247]+[262.2Sv.
Terezija - Podvežica]][745/749]+[75.05]VISINTIN,C.B.] [929MUCHTIN, Adam (091)]

Izvorni znanstveni rad.

Primljeno: 23. listopada 2016.

Rad analizira doprinos svećenika Adama Muchtina prihvaćanju ideje o izgradnji, samoj gradnji i liturgijskom opremanju župne crkve sv. Terezije od Djeteta Isusa na Donjoj Vežici. U rasponu od konca tridesetih do šezdesetih godina 20. st. Muchtin zamišlja i većinom dovodi tu crkvu tadašnje senjsko-modruške biskupije u zdanje koje poznajemo danas. Ističe se suradnja Adama Muchtina sa slikarom Carminom Butcovichem Visintinom, koji 1942. godine slika fresku sv. Mala Terezija u slavi u apsidi crkve. Ovaj je slikar iznimno utjecao na kvalitetu slikarskih ostvarenja vlč. Muchtina. Autor ističe da je najveće i najkompleksnije Muchtinovo djelo pod crkve s kamenim pločama iznimne sugestivne igre simbola i oblika. Kao župnik, Adam Muchtin nije stao, već je konstantno crkvu obogaćivao svojim trudom, uradcima kao što su liturgijsko posuđe, slike, kompozicije Božićnih jaslca kojima postaje na daleko poznat.

Ključne riječi: Adam Muchtin, crkva sv. Terezije od Djeteta Isusa, Donja Vežica, Carmine Butcovich Visintini, senjsko-modruška biskupija.

* * *

Umjesto uvoda – međuratna riječka sakralna arhitektura

U razdoblju međuraća na području Rijeke i Sušaka planirano je i realizirano nekoliko vjerskih zdanja i kompleksa. Neke od njih započelo se planirati već u osvitu 20. stoljeća, ali su se zbog različitih razloga gradnja, realizacija i dovršenje protegli kroz više desetljeća, zašavši tako u dvadesete, tridesete i četrdesete godine 20. stoljeća. U gradskoj četvrti Gelsi, nakon što su polovicom srpnja 1914. riječke benediktinke napustile svoj vjekovni centar, stari samostan i crkvu sv. Roka kraj zborne crkve Marijinog Uznesenja, grade svoj novi samostan

te crkvu posvećenu sv. Josipu.¹ Crkvu projektira glasoviti riječki arhitektonski dvojac Eugenio Celligoi i Theodor Träxler. Obzirom da je izbio Prvi svjetski rat, crkvu tridesetih godina definira arhitekt Edoardo Stipanovich, a Luigi Parmeggiani dograđuje crkvu kasnijih tridesetih godina. Ova crkva u osnovi nosi karakteristike avangardne arhitekture početka 20. stoljeća, koja će se temeljiti na na armiranobetonskoj konstrukciji i odmjerenim secesijskim ukrasima.

U samoj blizini, na nekadašnjem imanju sestara Bezgrješnog Začeca, u kojemu su djelovale pretežito sestre iz Mađarske, nakon prvog svjetskog rata dolaze salezijanci te počinju s djelovanjem u kojemu je glavno mjesto imala edukacija mladeži. Iz tih razloga, 1934. godine, gradi se crkva Marije Pomoćnice, koja kao suzaštitnika ima Ivana don Bosca, začetnika salezijanskog reda.² Salezijanac Carlo Rusconi naručuje projekt nove crkve kod bivšeg salezijanskog đaka iz Verone, arhitekta Eneje Ronca. Mladi arhitekt zamislio je crkvu vrlo scenično na povišenom platou, s glavnim pročeljem koje gleda prema moru. Trobrodna bazilikalna crkva ima značajke neoromaničke lombardijske arhitekture. Poput tabernakula uzdiže se na uzvisini, a dvobojnošću pročelja i prilaznog stepeništa citira već dijelom ostvarenu crkvu Majke Božje Lurdske otaca kapucina. Osobitu sceničnost naglašava središnji rizalit s trobrodnim portalom, rozetom i nizom arkada uatici gdje se nalaze zvona. Ovo crkveno ostvarenje, neovisno o uporabi novih arhitektonskih materijala i konstrukcija, mogli bismo definirati kao crkveno zdanje tradicionalnih stilskih karakteristika.

Vjerojatno najmodernija crkvena građevina, odnosno kompleks, u riječkom međuraću je *Tempio Votivo*, odnosno Zavjetni hram Svetog Romualda i Svih Svetih na Kozali.³ Osnutkom župe Svih Svetih na Kozali aktualizirala se želja i proročanstvo Gabrielea d'Annunzia iz 1921. godine da se na tome mjestu pokopaju ratne žrtve Prvog svjetskog rata. Uz Komunalno groblje Kozala i prometnicu, na terenu koji nije bio osobite kvalitete, zamislila se je kripta s mogućnošću širenja na park *Rimembranza* te crkva ponad kripte koja će biti posvećena Svetom Romualdu i Svim Svetima. Projekt za kompleks učinio je riječki arhitekt Bruno Angheben 1926. godine. Taj prvi njegov nacrt imao je obilježja neoromaničke i neogotičke arhitekture inspirirane bazilikom sv. Franje Asiškog sa željom respektiranja nacionalnog stila. Već u razdoblju prikupljanja sredstava za realizaciju crkve, arhitekt Angheben odlučuje se pojednostaviti i pročistiti svoju arhitektonsku zamisao te ju na taj način modernizirati i prilagoditi arhitekturi racionalizma u Italiji. Projekt koji je ostvario prikazao je na

1 Radmila MATEJČIĆ, *Kako čitati grad*, ICR, Rijeka, 1990., str. 417-422.

2 Državni arhiv u Rijeci (HR-DARI) 57, kut. 174/26, 1934.

3 HR-DARI, 22, C 14/1925.

rimskoj izložbi *Rivoluzione* 1927. godine. Ovaj projekt je i više nego prethodni naišao na oduševljenje, osobito od strane državnih tijela te samog Ducea koji izdvaja dodatna sredstva za realizaciju čitavog kompleksa. Ostvareno zdanje nosi elemente gotičke arhitekture. Međutim, oni su na izuzetno pojednostavljen i suvremen način toliko odmakli od citata te ih nikako ne možemo nazvati neostilskima. Crkva u svojoj vanjskoj i unutrašnjoj čistoći primjer je moderne arhitekture tridesetih godina 20. stoljeća. Modernost građevine ne narušavaju elementi koji prizivaju tradiciju, već su naprotiv njihova arhitektonska i umjetnička rješenja dobitak za avangardni izgled crkve i čitavog kompleksa. Apolutnu novost predstavlja zvonik, koji u svojoj unutrašnjosti skriva dizalo, što je prvijenac na našim prostorima. Konstruktivistička mreža elemenata unutar zvonika, iako na žalost nevidljiva javnosti, predstavlja jedinstveno ostvarenje. Unutrašnjost crkve, pak u rečenoj jednostavnosti, prati bogatstvo kamenih, mramornih, sedefnih, mozaičnih i drugih uresa, koja su djela riječkih umjetnika. Arhitekt Angheben sudjeluje u dizajnu svih elemenata, a pokazao se i kao izvrstan dizajner crkvenog namještaja. Crkveno zdanje izuzetno se skladno uklopilo u nasade vitkih čempresa, a odabirom materijala i respektiranjem arhitektonskog i povijesnog nasljeđa regije.

Arhitekt Bruno Angheben ostvario je u crkvi Svetog Romualda i Svih Svetih najmoderniji svoj arhitektonski izričaj, dok je u drugim svojim realizacijama, iako kroz prizmu moderne arhitekture, respektirao tradicionalni izričaj s neostilskim karakteristikama talijanske arhitekture. To se može vidjeti u neostvarenoj crkvi Krista Spasitelja iz 1925. godine, koja neovisno o modernističkim pojednostavljenjima, nosi elemente neoromanike.

Još bliži historicističkom gledanju u prošlost je arhitekt Angheben u realizaciji adaptacije crkve svetog Antona Padovanskog na Zametu, 1930. godine.⁴ Ovo crkveno ostvarenje donosi elemente jadranske romantičarske arhitekture kraja 19. stoljeća, koja najkvalitetnijim izvedbama biva potpisana imenom Karla Seidla te poznavanjem arhitektonskog nasljeđa s evokacijom renesansnih uzora. Angheben također izvodi i prigradnju župnog stana, *Canonice*, uz Katedralu sv. Vida, poštujući arhitektonsku baštinu do te mjere da transponira arhitektonske elemente nekadašnjeg Isusovačkog kolegija u novu građevinu.

Crkvu sv. Nikole – San Nicolò u gradskoj četvrti Borgomarina – Cantrida, 1940. godine projektira arhitekt Francesco Gusso⁵. Na zemljištu koje je bilo predviđeno za gradnju novog svjetionika, od kojega se odustalo zbog neprikladnog terena, arhitekt Gusso zamislio je enormni projekt nove crkve sa zvo-

4 HR-DARI, 57, kut. 177/81.

5 HR-DARI – 57, kut. 183/2; HR-DARI – 22, 1/7/1940.

nikom i ostalim sadržajima. Obzirom na početak Drugog svjetskog rata, projekt se nije ostvario pa je izgrađeno tek podgrađe crkve, odnosno katehetska dvorana, 1942. godine koja je služila kao crkva u budućem vremenu. Iako je građevina modernih zamisli i suvremenih materijala, ipak se u njezinoj projektnoj ideji, pa i samoj zamisli, višekratna zdanja različitih sadržaja, donekle okrenula tradiciji i uzorima neoromanike. Za razliku od toga, izvedena katehetska dvorana, bez planirane daljnje dogradnje izvana djeluje moderno i pročišćeno. U unutrašnjosti pak, zamišljena je ponovo bogata kamena obloga od zelenog, crvenog i bijelog kamena te drveta. Crkva je u vrijeme Drugog svjetskog rata oštećena u bombardiranju pa je pregrađena 1954. godine, da bi 2000. godine dobila zvonik kojim se zapravo poništio njezin modernitet.

Crkvena građevina koja se najviše približila trendu talijanske arhitekture između dva svjetska rata jest Zavjetni hram Krista Otkupitelja.⁶ Venecijanski arhitekt Virgilio Vallot projektira 1942. godine ovu crkvu u gradskoj četvrti *Giardini* – Mlaka. Crkva se planira kao mjesto zahvale za pošteđene živote u Prvom i Drugom svjetskom ratu te je osim sakralnog, trebala imati i društveni, povijesni i politički karakter. Velika dvoranska crkva s monumentalnim pročeljem neobično asocira na piacentinijevske smjernice moderne talijanske arhitekture. Istu kvalitetu ovaj je arhitekt dao i u venecijanskoj željezničkoj postaji Santa Lucia⁷ pa se na njezinim arhitektonskim elementima mogu iščitati neki od danas nepostojećih elemenata crkve Krista Otkupitelja na Mlaci. Velebno zdanje s citatima arkada, tražeći asocijacije s antičkom rimskom prošlošću i u svojoj unutrašnjosti kontrastiralo se metafizičkom surrelnom ugođaju racionalističkog moderniteta i neoromaničkom mozaiku u apsidi. Čak ni surovost Drugog svjetskog rata nije spriječila gradnju ove crkve koja je predana kultu i javnosti 1944. godine. Apsurd ovog napora jest da je crkva trajala svega godinu dana jer se od 1945. godine aktivno radi na njezinom preoblikovanju, odnosno 1949. godine na rušenju bilo čega što bi podsjećalo na ovu crkvenu građevinu. Mjerodavni su smatrali da je, neovisno o ponuđenim preinakama, ova crkva simbol liktorskog stila te je kao spomenik „fašizma“ srušena.

U istom periodu međuraća na Sušaku se gradi crkva svetih Ćirila i Metoda. Na mjestu kapele Srca Isusova, dr. Andrija Rački začeo je ideju o gradnji nove crkve. Ova ideja potječe još iz 1908. godine, no nije se ostvarila sve do tridesetih godina 20. stoljeća. Već 1925. godine građevinski ured grada Sušaka načinio je nacrt za novu crkvu Presvetog Srca Isusova. Taj nacrt nikad nije izveden, pa se 1931. godine kapela pregrađuje u crkvu, a za projektanta se

6 HR-DARI – 57, kut. 183/30, 1942.

7 Julija LOZZI BARKOVIĆ, *Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka*, Adamić, Rijeka, 2015., str. 366.

bira izuzetno aktivnog arhitekta toga vremena Davida Bunettu.⁸ David Bunetta definira trobrodnu crkvu te najviše čini u redefiniciji pročelja koje je osnovano s tri arkadna elementa koja naznačuju ulaze u crkvenu građevinu. Jedini dekorativni element je velika rozeta koja stoji u gornjem dijelu pročelja i dvostriješnog krovišta. Uz crkvu se uzdiže zvonik, skromnih proporcija, koji završava biforom te plitkim četverostrešnim krovom. Ova crkva sadrži pojednostavljene elemente neoromanike i autohtone primorske arhitekture u projektantskoj ideji, jednostavnosti građevinske izvedbe i odabiru lokalnog materijala sa suptilnim pogledom u prošlost. Izvedba je tipični i prepoznatljiv uradak Davida Bunette.⁹ U Drugom svjetskom ratu oštećena, imala je sreću da je njezinu obnovu projektirao i ostvario glasoviti sušački arhitekt Zdenko Sila.

Vjerojatno najmodernije sakralno graditeljsko ostvarenje bila bi nova crkva Svetog Ćirila i Metoda, koja se 1931. godine trebala graditi na Pećinama, na mjestu današnjeg parka Augusta Cesarca. Javni natječaj za gradnju crkve privukao je poznate arhitekta i umjetnike toga vremena. Svoje prijedloge dali su arhitekti Juraj Denzler i Stjepan Podhorsky te Alfred Albini kao i arhitektonski dvojac Josip Pičman i Josip Seissel.¹⁰

Najinteresantniji pak doprinos sušačkoj međuratnoj arhitekturi je projekt Ivana Meštrovića za crkvu koja je trebala biti izgrađena u projektiranom spoju Gajeve i Kumičićeve ulice. Godine 1938. Ivan Meštrović daje nekoliko skica monumentalnih razmjera i izuzetne jednostavnosti. Meštrović se i tu poigrao pročeljem te lučnim otvorima za zvona i centralnom prostoru s kupolom iza njega. Iako su njegove skice idejnog karaktera, možemo već iz crteža prepoznati čest motiv njegovih građevina u kontrastu longitudinalnog i centralnog prostora.

Uz sva ova ostvarenja u međuratnoj Rijeci nalazimo i izvedbu Sinagoge, 1930. godine koju projektiraju inženjeri Angyal i Fabbro. I ova građevina, neovisno o sakralnoj funkciji, progovara jezikom moderne arhitekture uz tek skromni priziv na prošlost odabirom građevinskog materijala.

Crkva svete Terezije od Djeteta Isusa na Podvežici predstavlja suglasje modernih traženja i suvremenog koncepta te materijala. Njezin dvoranski prostor te definicija prozora govori o funkcionalističkoj stremnji, ali i respektu spram lokalnog primorskog arhitektonskog nasljeđa. Njezin asketizam i nepretencioznost mogao bi se usporediti s realizacijom Davida Bunette u crkvi svetog Ćirila i Metoda, a u nekim elementima prihvaćanja modernog i tradicionalnog

8 Theodor DE CANZIANI, *Riječke crkve*, Ljetopis Medicinske škole u Rijeci, Rijeka, 2006., str. 6-24.

9 HR-DARI, 48, kut. 12, kut. 56.

10 J. LOZZI BARKOVIĆ, *Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka*, str. 376.

s Votivnim hramom na Kozali, ali i nestaljoj crkvi Krista Otkupitelja. Ipak, zaključiti se može, da su spomenute crkve volja, ideja, politika i država, dok je crkva svete Terezije od Djeteta Isusa zamisao i djelo jednog čovjeka, Adama Muchtina.

Adam Muchtin – vežička Sikstina

Rođen početkom dvadesetog stoljeća u osvitu novog doba velikih rasapa i mijena, Adam Muchtin u Europi, koja kulturom još uvijek biva sužnjem devetnaestoga stoljeća, raste prožet kontrastom čovjeku nesklona vremena.

Njegovo porijeklo već nam daje zanimljive smjernice budućih zanimanja. Obitelj se iz Velkih Rovna, pokrajine Žilna u Slovačkoj, u kojima su rođeni njegovi roditelji, seli na Trsat.¹¹ Tu, na jednom od trsatskih raskrižja, grade secesijsku jednokatnicu s limarskom radionicom, koja svojim proizvodima postaje znana u cijeloj regiji. Žičari iz Rovne postali su poznati nekoliko stoljeća ranije po svome starom žičarskom zanatu obilazeći austrijsko carstvo i kasnije Austro-Ugarsku Monarhiju prodajući svoje zanatske rukotvorine. „Drotari“ iz tog kraja Slovačke bili su u našim krajevima česti gosti, putujući prodavači pa dolazak obitelji Muchtin u multietničkoj monarhiji nije bio neobičan. U vrijeme Prvog svjetskog rata Adam Muchtin polazi osnovnu školu na Trsatu, pa pored genetski naslijeđene manualne sposobnosti i inklinaciji likovnom stvaranju, na njegov razvoj utječu roditelji, škola te osobita obiteljska pobožnost vezana uz trsatsko Marijansko svetište. Taj stilski likovni utjecaj definiran je estetikom proštenjačkih sakralnih likovnih ostvarenja početka stoljeća definiranih secesijskim ukusom. Nakon toga, u burnim povijesnim događanjima, upisuje Sušačku realnu gimnaziju 1919. godine, a od 1923. pohađa Trgovačku akademiju pri istoj školi, gdje maturira 1927. godine. Nesumnjivo jest da njegovu daljnju likovnu naobrazbu vodi njegova izuzetna revnost i znatiželja koja svoju žeđ za saznanjima crpi u bogatoj gimnazijskoj knjižnici. Likovna znanja i ukus potiče mu u tom razdoblju i profesor risanja pri gimnaziji, akademski slikar dr. Radivoj Krainer, obilježivši međuraće svojom profesurom. Njihova međusobna naklonost i razumijevanje vjerojatno je uvjetovana i činjenicom da je profesor Krainer završio Likovnu akademiju u Pragu. Nažalost, među sačuvanim likovnim radovima učenika do danas se nisu sačuvali radovi Adama Muchtina, a to je vjerojatno zbog iskorištenja papira i njegove reciklaže uslijed ratnih nestašica.¹²

11 Usp. Ivan ŠARIĆ, *Adam Muchtin umjetnik maloga puta*, Rijeka, 2014.

12 Theodor DE CANZIANI, Iz likovne riznice gimnazijskog arhiva, Izvješće Prve sušačke hrvatske gimnazije u Rijeci, Rijeka, 2011.

Već u doba srednjoškolskog obrazovanja, Adam Muchtin počinje osjećati poziv za svećenički stalež. Nakon mature odlazi u Zagreb, gdje pri Bogoslovnom fakultetu od 1927. do 1931. godine studira teologiju. To razdoblje nam, nažalost, zbog gubitka indeksa koji je bio potvrda Muchtinova školovanja, ne otkriva njegova predavača povijesti umjetnosti. Ipak, Adam Muchtin je u tome razdoblju mogao upiti mnoga umjetnička događanja hrvatske metropole. Vrativši se na Sušak on svoja znanja crpi i iz bogate osobne biblioteke. Pored duhovnog poziva svećenika, njegove su strasti bile usmjerene ka pisanju, arhitekturi, slikarstvu, kiparstvu, kolekcionarstvu i fotografiji. Govoreći šest stranih jezika imao je malo koju prepreku u mogućnostima stjecanja novih znanja. Pored teoretskih znanja o teoriji i povijesti umjetnosti koje krune njegove skripte s naznakom na sakralnu umjetnost kada biva predavačem na riječkoj Teologiji, Adam Muchtin će pokazati ubrzo i svoja praktična likovna znanja¹³. Za svoju Mladu Misu, koju slavi na Trsatu 1931. godine, Muchtin vlastoručno izrađuje i piše pozivnice. Nakon kratkog djelovanja u Senju, postavši kapelanom Banovinske bolnice na Sušaku, uredio je bolničku kapelu. Kreće stopama biskupa Antuna Mahniča i blaženika Ivana Merza te djeluje kao duhovnik Križarskog bratstva. Tu aktivno djeluje i idejno realizira kostime i scenografije za igrokaze bratstva. Kao i prije, djeluje i pedagoški, bivajući katehetom u školama. Realna primjena Muchtinovih sposobnosti i znanja realizirala se idejom, planiranjem i realizacijom crkve svete Terezije od Djeteta Isusa na Vežici u koju on ugrađuje sve svoje snage sazdaвши ju na mjestu simboličkog imena „Jardin“. Mjesto tog "rajskog vrta" postalo je mjesto ostvarenja Muchtinovih molbi, napora, molitvi, ideja i teškog rada. Iako u projektiranju crkve sudjeluju arhitekti Jamnicki, Babić, Kolacio i Bunetta, idejom je projekt začeo i realizirao Adam Muchtin, imajući jasne ideje, ali i znanja iz povijesti arhitekture. Svojom domišljatošću shvativši psihološki značaj vizualne poruke, da bi prikupio novac za gradnju crkve, tiska razglednice, organizira predstave, i što je najzanimljivije, priređuje na Trsatu izložbu slika katoličkih umjetnika. O tom njegovom poduhvatu znamo tek toliko, no on nam ponovno daje saznanje o tome koliko poznaje i cijeni likovne umjetnosti. Njegovo će pak vladanje obiteljskim zanatom doći do vrhunca kada iz polomljenih bolničkih metalnih kreveta prema vlastitim projektima bude izrađivao metalne prozore za crkvu.¹⁴ Tako je kao župnik svetog Jurja na Trsatu spasio i tu starodrevnu bogomolju od propasti izvršivši temeljite popravke. Njegov umjetnički poziv, iako amaterski, biva ovjenčan nacrtima i izvedbom oltara, svetohraništa, menze, krstionice, klupa, svega potrebnog da

13 Arhiv Župe Svete Terezije od Djeteta Isusa.

14 Ivan ŠARIĆ, *Adam Muchtin umjetnik maloga puta*, Rijeka, 2014.

bi crkva bila, kako kaže, skromna, lijepa, praktična i liturgična. Nadaleko je poznat i po svojim jaslicama koje izrađuje sam i postavlja svake godine. Istom, kao vatreni kolekcionar, prikuplja kamene fragmente, skulpture, grbove, oltare, križeve, nastojeći im reciklažom i rekompozicijom udahnuti novi život. Primjer toga njegovog djelovanja je križ s Nugentovog mauzoleja koji stoji u trsatskom samostanu, simbolički progovarajući o njegovim nastojanjima te mnogim drugim očuvanim biljezima povijesti i umjetnosti Kvarnera.¹⁵ Iz potrebe, ali i stalnog poziva k lijepom, surađuje s riječkim slikarom Carminom Butcovichem Visintinom. Ovaj riječki slikar koji se školuje u Rijeci i Veneciji bio mu je svakako učiteljem u primjeni teoretskih znanja o slikarstvu.¹⁶ Upravo kada ga Adam Muchtin upošljava na izradi freske svete Terezije u rajskoj slavi u apsidi vežičke crkve, primjećuju se veliki pomaci u kvaliteti likovnog Muchtinovog izraza. Crteži, skice, idejni nacrti i realizacije govore nam o trenutku kada je Adam Muchtin obnovio svoje aspiracije spram likovnog stvaranja, no rukovođen rukom školovana i iskusna slikara koji bilježi svoje realizacije u sakralnim prostorima (Opatija, Matulji) razvija se neslućenom brzinom. Prijateljstvo i blizak odnos sa slikarom vidi se u suradnji prilikom ostvarenja *conchetta* za fresku, kao i na dijelu Muchtinovog crteža koji Butcovich Visintin sekundarno koristi za slikanje Muchtinovog portreta. Nebrojene skice govore nam o želji i naporu Muchtinovom da vježbom slijedi upute prijatelja Carmina, što u radovima koji će uslijediti možemo prepoznati. Od njegovih ranijih amaterskih radova, kao što su slika svete Terezije u sakristiji crkve svete Terezije od Djeteta Isusa, dvije oltarne pale, Svete obitelji i svete Terezije od Djeteta Isusa, u crkvi Svetog Petra apostola u Bakarcu, Križni put koji biva ostvaren za vežičku crkvu, ali kasnije biva smješten u crkvu Svetišta Majke Božje Goričke u Batomlju na otoku Krku, možemo prepoznati veliko htijenje, ali ne i slikarsku vrsnost. Slikarski tretman, odabir palete, kao i kompozicija motiva, otkrivaju nam amaterski pristup temi pod stilskim utjecajem tiskarskih sakralnih likovnih predložaka, s naglašenom notom secesijske estetike. Gotovo poput čuda, stanovita vizualna prosvjetljenja, ali i značajnog podignuća slikarske kvalitete zato svjedoče slike nastale nakon suradnje s Butcovichem Visintinijem. Dvije velike oltarne pale slikane uljanom bojom na lesonitu za vežičku crkvu nastaju 1956. godine. Ove nam slike svojom kvalitetom, vladajući imponentno crkvenim prostorom, govore o zrelom i kvalitetnom slikarskom radu na temeljima poduke i vježbe te neizmjerne želje u cilju ostvarenja svoga cilja. Slikarstvo je Adama Muchtina, mogli bismo ustvrditi bez zadržki, još jedno čudo koje je

15 Theodor DE CANZIANI, *Spomenici Rijeke u tranziciji*, neobjavljeni tekst.

16 T. DE DANZIANI, Riječke crkve, u: *Ljetopis Medicinske škole u Rijeci*, Rijeka, 2006., str. 6-24.

dano ovom duhovnjaku. Noseći u sebi genetsku nadarenost i stečena znanja, ovaj je intelektualac, u kratkom vremenu od nevješta amatera postigao nenadnu kvalitetu, ostavivši iza sebe nevelik opus. Ostavio je slike koje svjedoče stilskim mijenama od secesijske pučke estetike do međuratne moderne. Začudan u njegovu djelovanju je genijem dotaknut tretman pri postavljanju kamenih ploča na pod crkve kojeg je započeo 1959. godine. Muchtin je 155 kamenih ploča od višebojnog mramora „rešetari“ postavljao samo njemu znanom bravurom. Iako mnogima nevidljiv u svojoj uporabnoj osnovi, ispod nogu skriva izuzetan konceptualni pristup koji nikako ne želi prići utilitarnom. Kamenu sivo bijelih sfumatura uz naznake ružičaste, koji neobično podsjeća na riječki isusovački kamenolom na Brajdi korišten pri izgradnji crkve svetog Vida, u kompoziciji Muchtin daje nove perspektive. Slažući ga stvara krajobraze i likove koji bivaju njedreni njegovim strukturalnim aspektom i varijacijama tekstura. Pod vežičke crkve nadilazi svoju namjenu, on je pravi prikaz raja na zemlji, Sikstine koja genijem likovno ne progovara s visine već nam iz tla daje mogućnost koračanja rajem. Najveće je ovo i najkompleksnije likovno simboličko ostvarenje Adama Muchtina. Kako i u životu, tako u svećeničkom pozivu, ali i u umjetničkom slikarskom djelovanju, Adam Muchtin držao se svojih maksima ustrajnosti, truda u pretvorbi materije koja daje umjetnosti da progovori i poprimi oblik slijedeći misao u kojoj ustvrđuje da je umjetnost prelijevanje jedne ideje u mnogo elemenata. Ostavivši zemaljska ostvarenja, on realizira misao da moramo raditi za vječnost, koračajući putem Male Terezije.¹⁷

Snovi o novoj vežičkoj crkvi

Adam Muchtin, dječak, mladić, gimnazijalac i student odrastavši na Trsatu poznao je jednako dobro od djetinjstva i prostor Vežice. Trsat kao staro naselje značajem i većeg broja stanovnika te kulturno povijesnim nasljeđem diči se još jednom tradicijom, svojim Marijanskim svetištem. U zaleđu Trsata stasa naš Adam Muchtin. Za razliku od Trsata, Vežica je tada periferno malo naselje uz prometnice koje primorski kraj povezuju s neposrednim zaleđem. Od davnina posjedovala je tek malu kapelu Svetog križa na istoimenom brdu te dvije male kapelice na mjestu današnje crkve svete Terezije od Djeteta Isusa te na istoimenom lokalitetu svete Ane. Iz toga su razloga stanovnici Vežice stoljećima pripadali župi sv. Jurja na Trsatu. Došavši profesionalno za duhovnika Banovinske bolnice na Sušaku te za vjeroučitelja u osnovnim školama na Sušaku i Vežici 1932. godine, Adam Muchtin primjećuje da izostaje mnogo

17 T. DE CANZIANI, Vežička sikstina, u: *Adam Muchtin umjetnik maloga puta*, Rijeka, 2014., str. 51-62.

ljudi s bogoslužja, najčešće zimi te za lošeg vremena. Zbog toga često poziva stanovnike Vežice na bogoslužje u bolničku kapelu jer im je to ipak bilo bliže. No, i ta ideja bila je nedovoljna za konkretnije i kvalitetnije okupljanje vjernika toga dijela grada Sušaka. Poradi toga, u Adamu Muchtinu počinje tinjati ideja o gradnji župne crkve na Vežici. Kao mladi duhovnik nije se usudio odmah ideje prenijeti u djelo pišući visokim crkvenim vlastima i drugima o svojim snovima. Najprije zbog toga povjerava se svojim suradnicima u tjedniku *Istina*, Josipu Blažini te istom moli za pomoć starije i uvažnije kolege Šimu Sironića i Martina Bubnja. Njih svojim gorljivim načinom nastoji uvjeriti da ideju preporuče biskupu senjsko-modruškom dr. Viktoru Buriću. Smatrajući Muchtinove ideje vrijednima i dobrima, Šime Sironić i Martin Bubanj mu izražavaju podršku i zajednički šalju pisano obrazloženje na adresu biskupa Burića. Nažalost, iako su se nadali povoljnom odgovoru, odgovora nije bilo. Iako pomalo zdvojan, Adam Muchtin se nije obeshrabrio već je čekao drugu priliku koja mu se za nekoliko mjeseci ponovo ukazala. U tom susretu s biskupom, kojemu je iznio cijelu svoju zamisao, Muchtin je primijetio rezervirani stav i sumnju sa strane ordinarija iz razloga što je biskup Viktor Burić već od prije zagovarao gradnju crkve na Sušaku, a ne Vežici. U međuvremenu, u bolnicu je na liječenje došao prepozit senjskog kaptola mons. Ivan Vidas. Kao duhovnik bolnice Adam Muchtin u mnogim je razgovorima s njim došao i do svoje ideje o izgradnji župne crkve na Vežici. Mons. Vidas držeći ovu ideju ispravnom obećao je pomoći mladom Muchtinu. Uskoro, na Trsat je u ožujku 1938. godine došao biskup Burić te pozvao Adama Muchtina na razgovor. Razgovor je tekao u smjeru planova i početka gradnje vežičke crkve. Tih nekoliko godina njegovih snova, nagovora i maštanja urodilo je plodom. No, ideje je trebalo provesti u djelo. Vjerojatno zatečen, ne znajući od kuda početi, Adam Muchtin zapisuje hrabrivši sam sebe: *Posebna je čast za svećenika kada ga Gospodin Bog odredi da mu podigne prebivalište na zemlji – crkvu*. Ta rečenica ulila mu je snagu, razbor i ustrajnost koju je okrunio izgradnjom župne crkve svete Terezije od Djeteta Isusa na Podvežici.¹⁸

Planiranje

Kada je čovjek na pragu da ostvari svoje ideje, nameću mu se mnoga pitanja. Onaj duhovan i razborit razmišlja i korak unaprijed. Treba misliti na ljude, na teškoće i neugodnosti, način na koji pridobiti i druge za ostvarenje svojih ideja te taktičnost kao i praktičnost u odabiru izvođača za svoja djela. Prvi ko-

¹⁸ Adam MUCHTIN, *Monumentum aere perennius – Spomenik trajnji od mjedi*, Rijeka, 2015.

rak koji je učinio Adam Muchtin bilo je osnivanje Odbora za gradnju crkve u Podvežici. Prva sjednica Odbora zbila se 4. kolovoza 1938. godine.¹⁹ U Odbor Muchtin poziva viđenije i utjecajnije ljude s Vežice i Sušaka smatrajući da će njihove kompetencije dati doprinos u prikupljanju sredstava, dobivanju dozvola te senzibilizaciji stanovništva Vežice. Iz toga razloga u Odboru su pomorski kapetan Josip Katalinić, klesar Vjekoslav Matković, činovnik porezne Uprave Franjo Dobrila, Basilia Glavan, Medardo Paškvan, Franjica Glavan, Emanuel Kraljić, Zora Matković, Franjica Vidas i Marija Perić. Bili su pozvani i drugi no toga puta nisu se mogli odazvati. Prvi korak bio je izabrati predsjednika pa to postaje Ante Matković. Kao desna ruka predsjedniku Odbora, ali i Adamu Muchtinu, bila je vjerna i izuzetno radina Basilia Glavan. Adam Muchtin iznosi svoje ideje i planove u pogledu podizanja župne crkve na Podvežici te potvrđuje iznos koji je do tada uspio prikupiti za ostvarivanje iste, kao i zemljište Jardin koje je dobiveno od Zemljišne zajednice. Muchtinov izbor članova Odbora pokazao se izuzetno promišljenim, jer su oni s osobitim marom i zalaganjem radili na ostvarenju tada već zajedničke ideje. Adam Muchtin razgovarao je i s inženjerom Jamnickim koji je tada radio na novom sušačkom urbanističkom planu, odnosno regulatornoj osnovi Sušaka²⁰. Velimir Jamnicky mu je obećao izraditi idejni nacrt za crkvu koju mu je Adam Muchtin opisao u njihovim razgovorima. Uskoro Jamnicky odlazi iz Sušaka kao inženjer gradske općine u Zagreb, međutim to ga nije omelo da učini idejni crtež buduće crkve, kao i maketu iz kartona koju je iz različitih pozicija fotografirao. Kako je Adam Muchtin bio i osobni ispovjednik Nade Ružić, s članovima Odbora obratio se i njezinom suprugu, tadašnjem banu Savske banovine dr. Viktoru Ružiću.²¹ To je i učinjeno, no kako u tom trenu nije bilo budžetskih mogućnosti, savjetovao ga je da se preko biskupa obrati Ministarstvu financija, gdje će pak on, potom, učiniti daljnje korake.

Molbama i prikupljanjem sredstava uspelo se učiniti bazu za početak izgradnje crkve. Tome su pridonijeli Sušačka općina, kako različiti pojedinci, tako i odbornica Matilda Matković koja je obilazila trgovine i pojedince prikupivši znatna sredstva. Uz podršku tjednika *Istina*, prikupljena su također znatna sredstva. Sa sušačkim Katoličkim pokretom i Križarskim bratstvom izvodi više predstava čijim doprinosom biva sve bliže ostvarenju svoje namisli. Njegova ga ustrajnost nadalje vodi prema nabavci i izradi mnoštva svetih sličica, ra-

19 Arhiv Župe Svete Terezije od Djeteta Isusa, zapisnici Odbora za gradnju crkve.

20 J. LOZZI BARKOVIĆ, *Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka*, str. 200-201.

21 Fundacija Matilda Ružić, Spomenička knjižnica i zbirka Mažuranić – Brlić – Ružić.

zgleđnica s fotografijom buduće nove crkve na Vežici te krunica koje prodaje vjernicima, a sav prihod ide u blagajnu za izgradnje crkve.

Adam Muchtin na sjednici Odboru predlaže da zaštitnica crkve bude sveta Terezija od Djeteta Isusa držeći da je ona obljubljenā moderna svetica, osobito kod mladeži pa će im biti i lijepi primjer. Ujedno, to će biti i prva crkva svete Terezije od Djeteta Isusa u Hrvatskoj.²²

Izgradnja

Inženjer Jamnicky učinio je idejni nacrt i maketu, ali nije mogao udovoljiti želji Adama Muchtina da razradi nacрте zbog toga što je otišao na novo radno mjesto u Zagreb. Preporučio je svoje suradnike sa Sušaka, osobito mladog arhitekta Lea Babića,²³ koji je uz savjete arhitekata Zdenka Kolacija²⁴ i Davida Bunette²⁵ ostvario izvedbene nacрте zamišljene crkve. Adam Muchtin iznoseći ideje arhitektima, zapisuje: „Želio sam da buduća crkva, iako skromna, bude lijepa, praktična i liturgična.“²⁶ Muchtin se poveo za idejom ranokršćanske jednostavnosti liturgijskog prostora te tradicijskom arhitekturom primorja zaogrnutom modernim ruhom. Arhitekti Jamnicky, Babić, Kolacio i Bunetta ostvaruju iz toga razloga projekt koji u svojoj krajnjoj jednostavnosti, držeći se funkcionalističkih smjernica moderne, ostvaruju u cijelosti ideje i svrhu nove građevine. Sam Muchtin ispovijeda se o konstantnom „mučenju“ arhitekta Lea Babića, no ističući, kao i kod Jamnickog, profesionalnost i beskrajnu benevolentnost u realizaciji i dobrovoljnom prilogu. Odabir zemljišta Jardin nije bio slučajan i pored drugih ponuđenih mjesta, Adamu Muchtinu se ovo zemljište s malom kapelicom činilo najpodesnijim. Arhitekti su pak trebali smjestiti crkvu, kao i crkveno dvorište te predvorje, prema okolnomu prostoru. Građevinska dozvola predana je 22. lipnja 1939. godine te je potvrđena 4. siječnja 1940. godine.²⁷ Temeljni kamen postavljen je početkom same gradnje, 4. ožujka 1940. godine, a blagoslov temeljnog kamena bio je na Uskrsni ponedjeljak, 26. ožujka 1940. Svetu misu, kao i posvetu temeljnog kamena, izvršio je idejni začetnik i realizator ovoga djela, vlč. Adam Muchtin.²⁸

22 I. ŠARIĆ, *Adam Muchtin umjetnik maloga puta*, Rijeka, 2014.

23 J. LOZZI BARKOVIĆ, *Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka*, str. 195-196.

24 J. LOZZI BARKOVIĆ, *Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka*, str. 201.

25 J. LOZZI BARKOVIĆ, *Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka*, str. 196-197.

26 A. MUCHTIN, *Monumentum aere perennius*.

27 HR-DARI – 48, kut. 23.

28 I. ŠARIĆ, *Adam Muchtin umjetnik maloga puta*.

Tjednik *Istina* donosi slijedeću izjavu Adama Muchtina:

„Zdravo Adame! Kako ide Tvoja građevina?

Ide dobro i zlo – veli.

Kako to?

Dobro – veli – zato, što se evo dižu zidovi, a zlo zato, što ne možemo napred i zapali smo u dug.

Razgledamo. Građevina vrlo lijepa i, neka oprostite druga mjesta u gornjem Hrvatskom Primorju, ali, mislim, da je ovo stilski najdotjeranija crkva u okolici.

A, koliko ih je morao siromašni Adam, a kasnije i njegov odbor progutati od mnogih kojima je ta crkva „u nosu“.

Grozili se neki „crveni“ (bolje reći zeleni), da će rušiti zidove;

padale su kojekakve prostačke primjedbe (no ne na oči, jer su naši domaći još uvijek zadržali onu staru: ako dojde bižimo, a ako ga ne bude držmo se).

No, međutim, mjesec ne haje što pas na njega laje.

Crkva je tu, ili bolje rečeno, za malo vremena će biti tu.

I Adam je zadovoljan, osim u koliko mu zadovoljstvo ne kvari misao da se morao zadužiti za crkvu.

Da napišemo par riječi – Adame – za list.

Dobro, dobro, napiši!

A što?

Pa napiši – veli Adam – da se ne ćemo uvrijediti i vratiti natrag, ako nam netko štogod pošalje da svršimo crkvu.

U redu!

I, eto, napisao sam, a sad vi kako znate i kako hoćete.“

Razdoblje 4. ožujka 1940. – 26. rujna 1942.

U ovome razdoblju Adam Muchtin sa suradnicima uspio je započeti radove na gradnji. Već u razmatranju nacрта dogodile su se neke sitne preinake kojima je arhitekt Leo Babić odmah udovoljio, a tiču se premještanja sakristije poradi funkcionalnosti u liturgiji. Okolnosti izgradnje crkve bile su daleko od dobrih. U samo predvečerje Drugoga svjetskog rata te u jeku samoga rata, crkva je ni-

cala iz svojih temelja neslućenom brzinom. Na njoj su radili stručnjaci, arhitekti, inženjeri, zidari, kamenari, tesari i drugi obrtnici. Ipak, nezamjenjiva snaga bila je u lokalnom stanovništvu, budućim župljanima, koji su, kao i njihov budući župnik te upravitelj crkve svete Terezije od Djeteta Isusa, Adam Muchtin, uložili neizmjeran trud, teški rad i predanost u izvršenju zamisli. Mnogi od njih, vični takovim poslovima, sate i dane darovali su u radu, kao i sam Adam Muchtin. Adam Muchtin, uz organizaciju i realizaciju različitih zamisli, bio je i izvrstan crtač, dizajner te je svojim prijedlozima nadalje definirao i redefinirao nacрте i izvedbe. Osim toga, izučio je i limarski zanat u radionici svoga oca pa je svoju vještinu uložio zamisli, ali i realizacije metalnih uradaka u crkvi i oko nje. Izgradnja crkve u jeku Drugoga svjetskog rata, bila je osim arhitektonskog, izuzetan duhovni, odnosno moralni putokaz župljanima, no osim lokalnog ponosa bila je čak i dio propagande okupacionih sila, iako oni u njezinoj izgradnji nisu sudjelovali.

Zamišljena građevina je longitudinalnog oblika s velikom plohom dvostrešnog krova i u okolni prostor izlazi polukružnom apsidom, pročeljnim trijemom te vertikalom zvonika. Tradicionalni dvoranski prostor akcentuiran je kamenom kao tradicijskim materijalom. Iako sam Adam Muchtin smatra da je u trenutku njegove dobave kamen preskup, svjestan je njegove kvalitete i poveznice s tradicijskom primorskom arhitekturom. Crkvena je građevina prostorno smještena na prometnom istaknutom mjestu u naselju, stvorivši novi centar Vežice svojim korpusom i značajem. Crkva je prema vanjskom prostoru otvorena natkrivenim trijemom što je nasljeđe ranokršćanske utilitarnosti, ali i antičkih hramskih struktura. U smislu modernog, to je pročišćeni primjer tradicijske sakralne arhitekture Primorja. Ponad trijema, na timpanu glavnoga pročelja, nalazi se velika rozeta s prozorskim oknom u motivu križa. Na vrhu pročelja nalazi se križ. Svetište se izvana definira polukružnom apsidom, a bočna pročelja odmjerenim ritmom udvojenih prozora. Naspram horizontalnosti crkvenog prostora uzdiže se vertikalna zvonika koja je otvorena tek u potkrovnom dijelu za zvona. Na tijelu zvonika nižu se mali pravokutni otvori. Iako je crkva bila kroz nekoliko desetljeća oličena u oker boju, zadnjih nekoliko godina olič joj je crveni koji u nekim elementima biva kontrastiran bijelom bojom. Koliko je crkva otvorena okolnom prostoru svojim trijemom, tolikom mjerom je s druge tri strane zatvorena visokim kamenim zidom koji ponavlja naslijeđene matrice suhozida i negdašnjeg vrta „Jardin“ na kojem je mjestu crkva izgrađena.

Unutrašnjost crkve započinje korom na kojem se od 1965. godine nalaze orgulje graditelja Jenka, kao poklon Muchtinove majke Veronike. I u tom slučaju Muchtin je odigrao važnu ulogu jer je idejni nacrt vanjskog izgleda orgulja

učinio on. Ulaskom u crkveni prostor vjernik u trenu sažimlje cjelovitost crkve i svetišta u krajnjoj jednostavnosti i prožetosti svih njegovih elemenata. Razlog tomu je ponovno Adam Muchtin u ideji i, većinom, realizaciji svih pojedinih elemenata. Klupe za vjernike, crkveni namještaj, krstionica, oltari, oltarne slike, križni put, oltarna menza, liturgijski predmeti, slike i skulpture jaslica većinom su ili radovi samoga Adama Muchtina ili pak ostvaraj u suradnji Adama Muchtina s drugim umjetnicima. Crkva je djelo modernih zamisli i modernih materijala, armiranog betona i čelika. No, u biti, građeno je dijelom stihijski dobavljenog građevnog materijala za gradnju njezinih zidova što je dijelom tradicije pučke arhitekture Primorja. Dijelom je to ponovno apostrofirano i u njezinoj unutrašnjosti, posebice grednog stropa crkve, što joj daje prizvuk rustike i tradicije. Zanimljivost čine prozorska okna koja balikalno osvjetljaju crkvu. Dijelom su naručena, no u jednom dijelu metalnih okvira i zaštitnih mreža načinjena od reutiliziranih bolničkih kreveta u čemu je izvođač sam Adam Muchtin. Osim znanja limarskog zanata, Adam Muchtin je tu ostvario svoje nasljeđeno znanje vezano uz poznate „žičare“ iz Velikih Rovna u Slovačkoj. Njegova su djela i oltari te oltarne pale sv. Josipa i Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije kao i idejni nacrt za Svetohranište u apsidi svetišta.²⁹

Od drugih umjetnika ističe se suradnja Adama Muchtina sa slikarom Carminom Butcovichem Visintinom, koji 1942. godine slika fresku Sveta Mala Terezija u slavi u apsidi crkve. Ovaj je slikar iznimno utjecao na kvalitetu slikarskih ostvarenja vlč. Muchtina. S Adamom Muchtinom dosta je surađivala i časna sestra Lojzika Ulman.

Najveće Muchtinovo djelo je pod crkve. Kamene ploče iznimne sugestivne igre simbola i oblika biti će zamjena za podne pločice crvene boje koje svojom kvalitetom nisu zadovoljavale. Kao župnik, Adam Muchtin nije stao, već je konstantno crkvu obogaćivao svojim trudom, uradcima kao što su liturgijsko posuđe, slike, kompozicije Božićnih jaslica kojima postaje nadaleko poznat. Godine 1949. postavljena su na crkvu nova crkvena zvona. Osim toga 1965. godine uz pomoć arhitekta Zdenka Sile uspjeva ostvariti dogradnju župnog stana s lijeve strane crkve, zbog toga što mu je odlazak u kuću na Trsat, osobito za vrijeme kišovitog zimskog vremena, postao težak.³⁰ Župni stan sa stambenim prostorom na prvom katu nadovezuje se na malu dvoranu koja u prizemlju spaja taj prostor s korpusom svetišta. Ova dogradnja ni u čemu nije naštetila crkvenoj gradnji. Dapače, njome se postigla svojevrсна „uraslost“ u okolni prostor prema matricama tradicije. Muchtin je dizajnirao ulazna vrata u crkvu te

29 Arhiv Župe Svete Terezije od Djeteta Isusa.

30 A. MUCHTIN, *Monumentum aere perennius*.

metalne rešetke i vrata koje zamišlja 1961. godine za zatvaranje trijema crkve. Ovaj dodatak, nastao gotovo dvadeset godina kasnije, ipak nije novina jer se već u razmatranjima idejnog nacрта inženjera Jamnickog na sjednicama Odbora za gradnju govorilo o postupnoj montaži sličnih, kada za to budu dostatna sredstva. Da bi uspio u nakani gradnje, proširenja, adaptacije i ostvarenja, Adam Muchtin dio je svojih slikarskih i kiparskih uradaka tijekom vremena prodavao, a od toga novca, kao i od drugog osobnog prihoda, živjeti asketski, učinio je mnoge kasnije uratke.

Arhitektonski crkva je izvana i iznutra nenametljiv i nepretenciozan primjer sakralne arhitekture na koju je već sam Adam Muchtin bio ponosan, čuvši da za nju pričaju kako je to jedan od najboljih primjera modernog *gesamtkunstswerka* u regiji. Razlog tomu je svakako Adam Muchtin koji je zamišljao, vodio i realizirao iste zamisli. Stapanje s prostorom crkva duguje i smještaju, a *genius loci* učinio je da postaje centralnim, kako arhitektonskim tako i duhovnim elementom Vežice, nezavisno od novonastale strukture koja ovo malo primorsko zaleđe grada Sušaka šezdesetih godina dvadesetog stoljeća pretvara u satelitsku spavaonicu grada Rijeke.

Zaključak

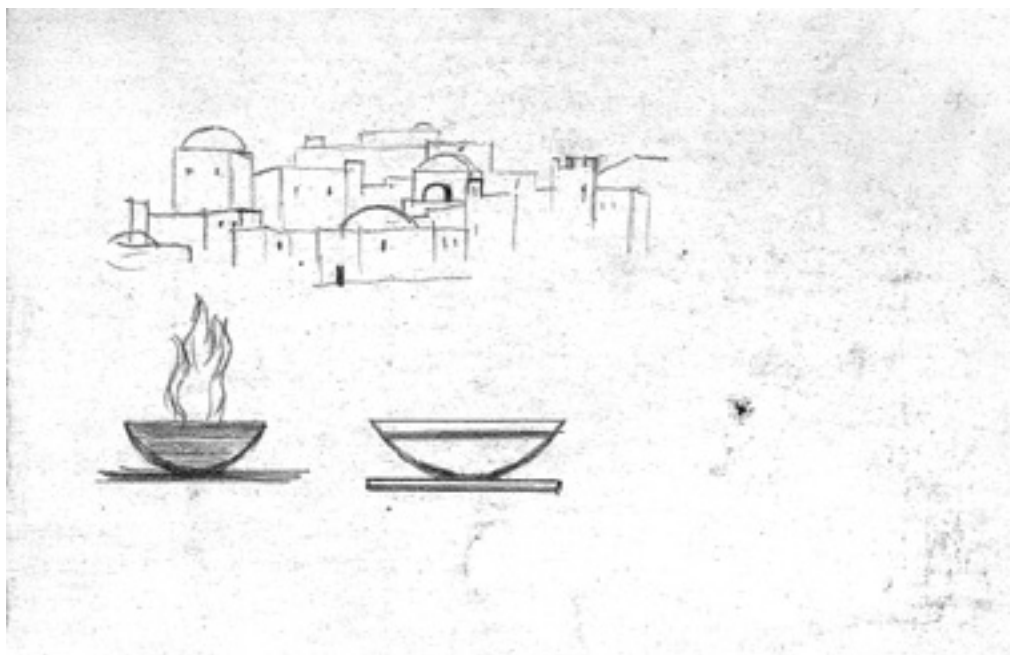
Nadaren, osobite vizualne kulture, likovnim i umjetničkim formama definira, crta, slika, modelira, dizajnira, fotografira, konstruira, gradi, ali i piše, proučava i podučava, prevodi i čita na različitim jezicima i pismima proširujući svoje i vidike svojih učenika. Time poništava granice i svojih uradaka. Svojom domišljatošću, inteligencijom, kreativnošću u umjetnosti, umjetničkom obrtu i zanatu poput homouniversalisa nekog drugog vremena dokazuje da je umjetnost temeljena na kvaliteti osjećaja i mjera. Time i saznanjem da je Božje oruđe na zemlji, uspijeva umješnošću s arhitektima, majstorima, obrtnicima i umjetnicima ostvariti cjelinu visoke kvalitete. On nikada ne umanjuje stručnost svojih suradnika, a ipak nameće svoje ideje i načine njihove realizacije. On zna, kako kaže, da bi se uzalud trudili zidari kad Gospodin ne bi zidao kuće. Adam Muchtin rijedak je primjer naručitelja arhitekture koji svojim znanjem, sposobnostima, vizijama, ali i taktom te poštovanjem struke ostvaruje iznimnu kvalitetu. Ona ne gradi za sebe, svoje vrijeme i trenutak, već za vječnost.

ADAM MUCHTIN - THE VISION AND THE REALIZATION OF THE CHURCH OF ST. THERESE OF THE CHILD JESUS IN PODVEŽICA

SUMMARY

The paper analyses the contribution of the priest Adam Muchtin to the acceptance of the idea of construction, the construction itself and the liturgical furnishing of the parish church of St. Therese of the Child Jesus in Donja Vežica. In the period from the end of the 1930s to the 1960s, Muchtin imagines and brings the church – which at that time belongs to the Diocese of Senj – Modruš – into its present state. Muchtin cooperated with the painter Carmine Butcovich Visintin, who in 1942 painted a fresco of St. Therese in glory, in the apse of the church. This painter has greatly influenced the quality of the Rev. Muchtin's paintings. The author points out that the biggest and most complex Muchtin's achievement is the floor of the church, with paving stones producing a very suggestive play of symbols and shapes. As parish priest, Adam Muchtin constantly enriched the church with his efforts, liturgical utensils, paintings and compositions of Christmas cribs for which he became widely known.

Keywords: Adam Muchtin, Church of St. Therese of the Child Jesus, Donja Vežica, Carmine Butcovich Visintini, Diocese of Senj – Modruš.

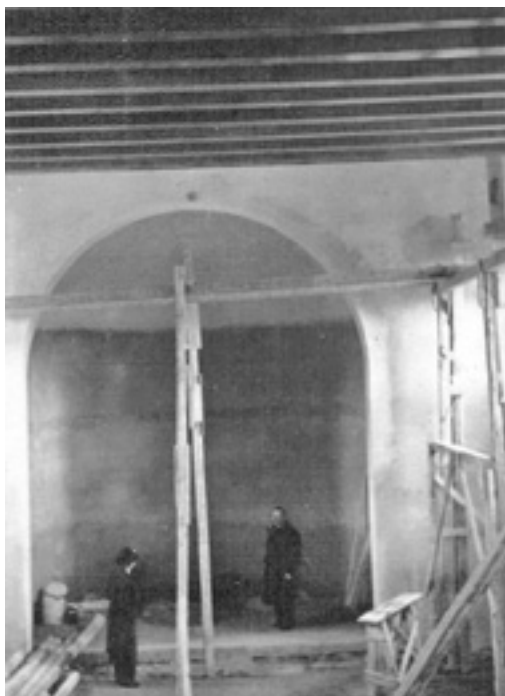

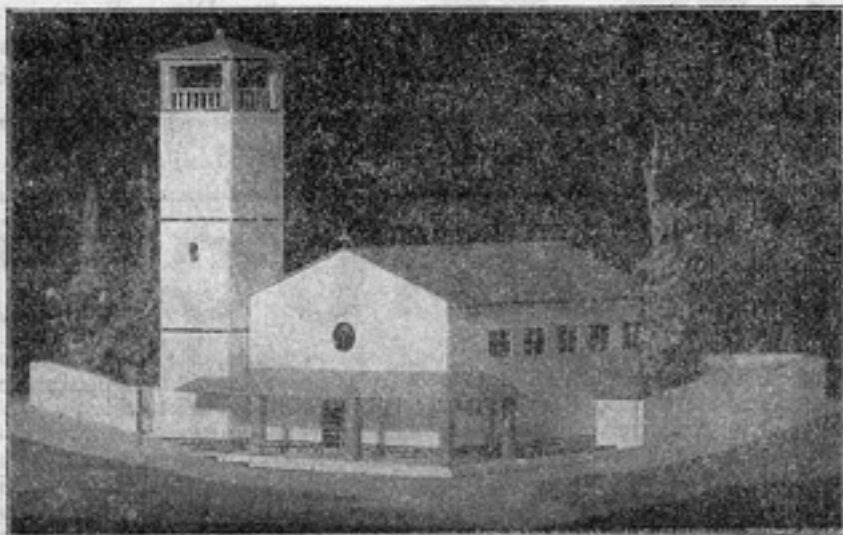

23/IV. 39

• I S T I N A •

Podvežica dobiva crkvu

Već je o tome pisano. Bit će to crkva sv. Terezije od Maloga Isusa.

Baš na zgodnom mjestu. U Podvežici. Jer Podvežica je najsušačkiji dio Sušaka. Tu je najviše autohtonih, starosjedićkih obitelji, koje je poratni tempo razvitka Sušaka zagrlio i napravio gradom.

I Podvežica je počela živjeti gradskim životom. Naselili se stranci, sa svih strana. Oni su dali biljeg šarenog predgrada.

Kod ovakve seobe ili doselidbe nastanu i razne duševne promjene. Tako se događalo i s Podvežicom. Ona se nekako počela hladno družiti s Bogom.

Podvežičani su to sami opazili.

Probudila se u njima stara kato-

lička svijest. I što da duljim i opisujem. Eto, ljudi, vidite i znajte:

— Podvežičani grade crkvu.

Bome, grade.

Osnovan je odbor i požrtvovno se radi. Nećemo ih za sada hvaliti. Pohvalit će ih njihovo djelo. A djela hvale najbolje.

Na onom trokutu, na putu između podvežičke stanice i igrališta dizati će se ova crkva, koju na slici vidimo u lijepom starohrvatskom stilu.

Neka bude.

Kad se ovako požrtvovno počelo, dati će to pobude i onima, koji možda još sa sumnjom gledaju na ovaj podvežički »duševni podvig«.

Dobro je. A plodovi će biti još i bolji.

23. IV. 1939.

* I S T I N A *

Posveta temeljnog kamena u Podvežici

Mali i sitni rad. To je više puta veća veličina nego bilo kakva poznata manifestacija. Takvim malim, požrtvovnim i sitnim radom započela je i nastavlja se akcija za gradnju crkve sv. Terezije od Malog Isusa u Podvežici (Sušak). I kako je zgodna usporedba: malim, sitnim i požrtvovnim radom gradi se crkva u čast ove herojske djevojke i svete, koja je baš putem malog, sitnog i požrtvovnog rada postala — heroj duha.

Kad je ono prošle godine započeo odbor za gradnju crkve u Podvežici svojim radom, mnogi su (ako ne svi) stisnuli s ramenima i mislili: »nema smisla! Dvije akcije na skoro istom području«.

Kad bi se radilo o kakvoj svjetskoj građevini, sigurno i ne bi imalo smisla. No odbor (uistinu je junački odbor) stisnuo je zube i radio. Pomalo, ali sigurno. I evo nas kod posvete temeljnog kamena crkve sv. Terezije od Malog Isusa. U simpatičnoj Podvežici. U najautohtonijem (kad smo već u doba autohtonosti) dijelu grada Sušaka.

Doduše, nemojte misliti da od-

bor za gradnju te crkve posjeduje kakve stotine hiljada. A, ni govora. Ali ipak se počima graditi. Najviše sirotinjskim novcem. No taj i jest (barem mi se čini) blagoslovljen.

A, zatim, (i to mi se čini, i to jako) u Crkvi Božjoj radi i još Netko, i to bez novca. Uostalom mi vjerujemo. Pa kad vjerujemo, onda možemo biti u toj vjeri katkada i takvog raspoloženja pa reći: odbor je počeo i nastavlja, a red je da se pobrine i za ostalo i sveta Terezija od Malog Isusa. Toliko smijemo tražiti, jer da nema vjere ne bi bilo ni akcije za ovaj posao.

I sada kako bilo da bilo, na Uskrsni ponedjeljak dne 25 III ove godine je u Podvežici posveta temeljnog kamena crkve svete Terezije od Malog Isusa.

Kako je na taj dan stari običaj da se služi sv. Misa na Sv. Križu, to će ove godine taj običaj izostati, a umjesto toga bit će pjevana sv. Misa sa asistencijom pod vedrim nebom na mjestu gradilišta crkve u Podvežici. Pod sv. Misom će biti prigodna propovijed. Milostinja ide u korist gradnje crkve. Sv. Misa počima u 9 sati.

Odbor za gradnju crkve poziva preko našeg lista sve župljane župe sv. Jurja, kao i sve ostale vjernike da prisustvuju ovom svečanom događaju u Podvežici.

Čestitamo odboru za gradnju crkve i želimo mu Božji blagoslov u daljnjoj akciji.

(U slučaju ružnog vremena posveta se odgađa do prve nedjelje.)

b.

* Istina *, 4. 6. 7.

Ulakro 1940.

Prva crkva sv. Male Terezije u Hrvatskoj

Na posljednjoj sjednici Odbora za gradnju crkve u Podvežici jednoglasno je zaključeno, da se crkva posveti u čast sv. Terezije od Malog Isuša. Odbor je izabrao ovu Sveticu za zaštitnicu podvežičke crkve i cijele Podvežice, ne onako slučajno, već iz više i to promišljenih razloga.

To je Svetica, koju danas časti čitav svijet, »Moderna« svetica, kako ju se rado naziva, dijete naših dana (rodila se 2 I 1873, a umrla 30 IX 1897, dakle pred 42 godine u 24. godini života). Lijepa vanjštinom, još ljepša u duši. Nije bila nikakva visoka roda, nije obnašala nikakve visoke časti ni službe, živjela je skromno i povučeno u jednom siromašnom karmelitskom samostanu. Životom svojim, u kojem nema ništa velika, ništa bučna ni upadna, već sve maleno, tiho i obično, treba da bude uzorom modernog doba, doba oholosti i umišljene veličine. Potpunom odanošću u volju Božju i spremnošću kojom ju je vršila i kojom je postala tako velika, putokaz je današnjem buntovnom čovječanstvu. Posebni je pak primjer današnjoj mladeži, kako treba da živi u poniznosti, čistoći, bezazlenosti i tako postigne svoju veličinu, svoju sreću.

Sv. Terezija obećala je sipati kišu ruža na svijet, napose na svoje štovatelje. Ona to i čini. Do godine 1922 izišlo je 6 debelih knjiga na francuskom jeziku pod naslovom »Pluie des Roses — Kiša ruža« u kojima su sadržana ozdravljenja, obraćanja, uslišanje raznih molbi, raznovrsne pomoći, što se sve zbio po zagovoru ove Svetice. — Zar nama ne treba nikakve pomoći? Zar nemamo nikakvih teškoća?

Dalnji jedan razlog, što je Odbor izabrao Malu Tereziju za svoju zaštitnicu je taj, što njezina svetkovina pada na dan 3 listopada, dakle u veoma zgodno vrijeme. Tada već nema velike vrućine, a nije još ni zima; ljudi su posvršavali svoje po-

slove na polju i vinogradu. To je vrijeme prikladno i za vjernike iz okolice, da prisustvuju tom crkvenom zboru.

A konačno, crkve Male Terezije još nema, ne samo u okolici i ne samo u senjsko-modruškoj biskupiji, već — koliko nam je poznato — ni u čitavoj Hrvatskoj. Ima nekoliko malih kapela, ali crkve još nema. To bi prema tome crkva u Podvežici bila prva crkva u Hrvatskoj podignuta u čast Male Terezije.

Odbor za gradnju crkve sv. Male Terezije u Podvežici moli ovim putem sve vjernike posebice pak štovatelje Male Terezije i to ne samo Podvežice, već i izvan ovog mjesta, da po svojim mogućostima doprinesu da se što prije dođe do ove crkve. Čitatelje molimo, da na ovu stvar upozore znance i prijatelje. — Sakupi li se nužna svota, započelo bi se sa gradnjom već ovog proljeća (bar djelomično). — Novac se može slati ili predati: Rkt. župni ured sv. Jurja na Trsatu; ili A. Muchtin, duhov. ban, bolnice, Trsat, Samostanski put 1; ili pak, tko pozna pojedine članove Odbora, dotičnom člans, ali uvijek uz naznaku, da je to za gradnju crkve u Podvežici. Tko želi dati stalnu svotu, a teško mu je najednom, može doprinositi u tjednim ili mjesečnim doprinosima. Ti mogu biti i najmanji. — Za svaki i najmanji darak Mala će vam Terezija bogato uzvratiti, a potpisani vam izriče toplu hvalu.

Odbor
za gradnju crkve Male Terezije
u Podvežici.

Za gradnju crkve sv. Male Terezije u Podvežici darovali su: Živko Vidmar, upravitelj Ban. bolnice, Sušak Din 50 (II obrok); Lucija Bustorac, Dolnja Vežica Din 100; Rudolf Glažar, Gornja Vežica Din 10. Svima srdačna hvala! — Odbor.

Nacrti. (V. 1939.)

Želio sam da buduća crkva, iako skromna, bude lijepa, praktična i liturgična. Trebalo je nam arhitekta, koji će za ovakvom crkvom napraviti potrebite nacrt. Na sreću je u to vrijeme boravio na Suišku, arhitekt ing. Vilimír Jarmický iz Zagreba. Spomenuti gospodin dobio je, naime, na razpisnom natječaju za regulatornu osnovu grada Suiška prvu nagradu, pa je ica toga boravio godinu dana u Suišku, razrađujući tu osnovu. Na ovog vrsnog arhitekta i ujedno praktičnog katolika upoznao me je suiški inženjer st. g. Kartin Krabonj, kojim je bio dobar prijatelj. U smislu st. g. Rukujim pošao sam do spomenutog gospodina i razložio mu čitavu stvar, zamolio sam ga, da nam izradi idejni nacrt za novu crkvu.

Gospodin arch. ing. Jarmický primio me je udvornivo na kakvu se malo unitaci i najprije me odzovao mojoj molbi. Inače sam mu pribacio kako se somičkom buduću crkvu, obično mi je, da će izraditi idejni nacrt, nakon što čitavu stvar prouči. Nakon ne dugog vremena nacrt bi izraden. To bude prilikom što javniji, izradio sam ga i model crkve iz kartona, koji smo dali fotografirati (kao tablu) Sve nam je ovo izradio i to nije bilo ni čudo za kakvu nagradu!

Prema somički g. arch. Jarmickéhoj crkva ima glavna obilježja stambeničanske katolike sa jednom ladom, prilagodene graditima i obolima.

Opisnik je uz jednostavnost, koja odgoorn obolima, vrlo dobro riješio praktičnu stranu, kao i stranu ljepote, duhovnosti i liturgičnosti, te tako da

Kako je došlo do gradnje crkve u Vežici.

Sakom prve, jednogodišnje, voje socijalne službe u svojoj kapelani i katehete na gradskim školama u Senju (1931.-32.), bio sam (u jesen 1932.) imenovan duhovnikom u svlačičkoj bolnici i kateketom na svucionim školama u Lušaku i Tivcu. Po toj dvostrukoj službi, došlo sam u Beču na tisuću i njenim stanovnicima. - U bolničku kapelu, u kojoj sam svakog dana misao i ispovijadao, dolazilo je i radnim danom, a osobito nedjeljom i stvoriti broj vjernika iz Tivca, jer im je bilo pogodnije nego ići na Trsat. Direktor Bolnice, Dr. Lutova, iako prosvetovac, nije se tome protivio, samo mi je rekao neka ih uposlim da ne bi išli po bolničkim vrbama. - Kivistički su mi bili, dički iz Tivca. -

Školstva, djeca iz Tivca, polazila su pod vodstvom svojih učitelja svake nedjelje i blagdana na 10. nivou u župnu crkvu na Trsatu. -

Vežica je, naime, od vafkada podpatala pod župu Trsat, pa su tivčani i školska djeca polazila službu Božju u župnu crkvu 10. jnja. Radi protivne udaljenosti, bilo im je to teško i nezgodno, napora djeci i starijima na rime i nevoljena. - Primijetio sam, da zbog toga, a k tome i zbog nemara, mnogi iz godine u godinu sve više nestaju od 10. niva i otuduju se od crkve, što je očito imalo loših posljedica po vjersko-moralne vrednote i kršćanski život. -

To mi je dalo prava, da sam počeo misliti o potrebi crkve u Tivcu. -